

A-D

Nové úkoly okresního musea a okresního vlastivědného kroužku

Nové úkoly, které stavi současná doba budování socialismu před pracovníky okresních museí, jsou nesmírně důležité a odpovědné. Okresní musea se mají stát středisky kulturně-osvětové a výchovné práce mezi naším lidem, mají přispívat svou plánovitou činností k budování v okruhu své sběrné oblasti, mají využívat svých exponátů k uspořádání řady populárních výstavek ze všech oborů práce, kultury a života a v nich konfrontovat minulost svého okresu či sběrné oblasti s živou přítomností.

Tato osvětově-výchovná činnost se neobejde bez hlubšího studia sběrné oblasti, jak jejího přírodního prostředí, geologie, mineralogie, botaniky a zoologie, klimatických poměrů atd., tak především hmotné, duchové a sociální kultury jejího lidu, v níž se odrážejí hospodářská základna či výrobní poměry studovaného období vývoje; ethnografie a folkloristika, není tu tedy složkou poslední, která by mohla být při studiu sběrné oblasti opomíjena.

Je proto systematický výzkum sběrné oblasti spolu s technickou nutností shrnout za tímto účelem co nejpodrobnější bibliografii studovaného regionu čestným a důležitým úkolem okresních museí, ovšem, vedle základní činnosti sběratelské, nebo, což je nejlépe, spolu s ní.

Abyste však mohla v naznačeném směru rozvinout v OM činnost, je nutno si uvědomit, že na to nestačí jen práce jednoho nebo dvou stálých musejních pracovníků, avšak jedině četnější kolektiv místních znalců či vlastivědných odborníků, nebo zájemců o vlastivědnou práci všeho druhu, nejlépe, sdružených ve vlastivědný kroužek.

Tuto cestu volilo také naše OM a jak se ukázalo, zhostil se vlastivědný kroužek zatím svých úkolů dobře; dokumentovala to na př. řada článků nebo odborných studií otištěných v okresních vesnických novinách nebo v jubilejních publikacích nebo úspěšná expozice OM na výstavě uspořádané k výročí 600 let městských práv Valaš. Klobouk. Tím však nelze považovat práci okresního vlastivědného kroužku na Valašskokloboucku za ukončenou. Systematickou sběratelskou a průzkumnou činnost bude nutno dovršit zpracováním materiálu.

Vznikne tak, pokud možno, spolehlivý, důkladný i vyčerpávající regionálně-vlastivědný obraz Valašskokloboucka, který obsáhne materiál téměř ze všech obcí okresu, se zaměřením na tyto úseky: prehistorie a protohistorie; dějinný vývoj v době feudální, v době kapitalismu a budování socialismu; obraz jihovalašské vesnice za posledních 100 let (hmotná kultura, společenské poměry atd.); lidový kroj a výšivky; dialektologický obraz kraje; ústní lidové tradice-pověsti, pohádky a lidová vyprávění; regionální literatura a umění lidové i akademické; zaniklá řemesla atd.

Vedle této ediční činnosti s vědeckým zaměřením, bude nutno vypracovat populární podrobné libreto pro připravovanou reinstalaci našeho OM, s přihlédnutím k daným exponátům, prostorovým možnostem plánovaného nového umístění musea, tak, aby nová úprava stálé musejní expozice ukázala návštěvníkovi všechny charakteristické a typické znaky jihovalašské oblasti v celé širší regionální vlastivědné problematice.

Kromě toho bude třeba pamatovat hlavně na to, že nejlepší příležitostí jak seznámat veřejnost s minulostí i současností sběrné oblasti, s revolučními tradicemi jejího lidu, s jeho hmotnou, duchovou i sociální kulturou, jsou informativní výstavy, které mohou, uspořádány k různým vhodným výročím a příležitostem, splnit základní osvětově-výchovnou funkci našeho okresního musea.

B. H.

Josef Fojtů:

Ličanskí furmani¹⁾

Vlářským, Lysským průsmekem a přes Lomensko vedla odedávna důležitá obchodní cesta z Pováží do údolí řeky Moravy a k Ostravě. Zemědělci, usedlí u této cesty, měli možnost často vidět dlouhé řady furmanských vozů a často se dali s furmany do hovoru.

Rolníci v Horní Lidči bývali najímání od furmanů, aby jim „založili do Vávrového kopečka“. Tento kopeček býval ostřejší než dnes a proto nebylo možno vyjet s těžkou fúrou jedním párem koní. Zemědělci, usedlí u takového kopečka, bývali pohotová k připřeži. Tak se také seznámili zemědělci z usedlosti č. 4 v Horní Lidči s furmany a dali se také na takové furmanské cesty.

V usedlosti č. 4 bývalo fojtství. Poddaný rolník, který musel robotovat, se nemohl svobodně věnovat furmanskému řemeslu. Proto jsou známi z Horní Lidče furmani jen od Fojtů-Luchtů, nynější č. 4 a od Slánských-Zemanů, kteří byli vykoupeni z roboty.

Tyto dvě rodiny jezdily jako furmani na daleké cesty, ne však sami, ani ne ve vlastní režii. Kdy začali jezdit, není již možno zjistit. U Fojtů je dodnes zachováno staré furmanské hevero, na němž je letopočet 1813. U Slánských bylo až do druhé světové války sedlo, které bývalo na sedlovém koni. Za nedostatku kůže bylo sedlo upotřebeno na boty. Ztratila se také stará furmanská kožená brašna, kterou míval furman na řemeni kolem pásu. Ještě za svého mládí ji doma vídávali dnešní držitelé usedlosti u Slánských.

Podařilo se nám zjistit několik zajímavostí z furmanského života o Martinovi Fojtů, který žil v první polovici 19. století. Jezdával na velice vzdálené furmanky, přes Prahu až do Hamburku. Jak dlouho trvala cesta, nevíme. Do Hamburku vozívali „hubáně“, houby, které rostou na stromech²⁾, starých lipách a bučích. Tyto hubáně byly

(1) Adjektivum „ličanský, ličanščí“, je nářeční tvar odvozený od názvu osady Horní Lideč; v lidovém jazyce „Lič“.

(2) Ke sbírání hubánů srov. Notizen-Blatt 1867, str. 80. Z chorošovitých hub (Polyporaceae, rod Polyporus Micheli), zv. lidově hubáně, je u nás známo několik druhů, na př. choroš ploský (Polyporus applanatus Pers.), ch. statný (P. robustus Karst.) a ch. borový (P. pini Thore, ch. troudový (P. fomentarius L. a j. Z chorošů hlavně troudového, který cizopasí na bučích, vyráběli staří Valaši i čepice a klobouky zv. širáně či šíruchy a domácí obuv „komočůchy“; srov. k tomu Arnošt Šrott, Výroba klobouků a čepic z choroše, Valašsko, roč. III./1954, str. 46–47.

používány při stavbě lodí, cosi se tím na lodích ucpávalo. Na Slovensku (v Uhrách) skupovali hubáně židovští překupníci a v Krásně u Valaš. Meziříčí byl dokonce někdy v polovině minulého století i „obchod s hubkou“.

Furmani prožili na cestách mnoho dobrodružných příhod, avšak v paměti jejich potomků se uchovaly jen některé. Na př. příhoda „jak chtěli zloději Martina Fojtů v Praze obrať o vydělané peníze“. Když šel večer po chodbě v hospodě, skočil naň zloděj a chtěl mu uříznout od pasu řemen s koženou brašnou. Martin Fojtů měl těžký kožich „hoděný enem tak na plecích“, rychle ho popadl a hodil zloději po hlavě. Na chodbě nastala tahanice a šramot, z hostince přiběhli ostatní furmani a zloděj ve tmě zmizel. Z toho je vidět, že furman musel být mužem opatrným.

Více zpráv o těchto cestách do Hamburku se nepodařilo zjistit.

Další vzdálené cesty konávali furmani do Terstu. Tam zase vozívali „loj“. Býval ve velikých kotoučích, „jak velké brúsky“, jak se vyjadřoval Martin Fojtů. Cesta tam a zpět trvala i půl roku. Lůj se pravděpodobně upotřebovával na mazání všelijakých šroubů při stavbě lodí. Cesta do Terstu vedla přes Alpy. Co vozívali nazpět, není nám známo, ale jistě bylo co odvážet z takového jediného rakousko-uherského přístavu. Kdysi, jak jeli přes Alpy, napadlo tam mnoho sněhu. Cesta byla v jednom místě na vysoko proházená a stěny ze sněhu, které lemovaly vozovku, byly vyšší než samy vozy. Lůj voněl a tak se sbíhali na furmany psi z celé dědiny a vyprovázeli je daleko za vesnici.

Když furmani vyjeli do té proházené sněhové soutěsky, zůstal jeden chlap s bičem vzađu a když tam vešli psi za furmany, začal je šlehat bičem a jiní furmani zase šlehali s druhé strany a psi nevěděli, kam se mají podět. Nahoru na sníh vyskočit nemohli, bylo to vysoko, tak kvičeli a od strachu pokáleli všechn sních kolem dokola. Jinak by se jich furmani nezbavili... Potud mluví dochované rodné paměti.

Více zpráv se v ústním podání dochovalo o Josefu Fojtů, narozeném 1842. Nejstarší syn furmana Martina Fojtů se jmenoval také Martin. Byl narozen r. 1836. Otec ho brával s sebou na furmanky, „aby sa ve světě obrúsil“ a potom ho začal pouštět i samého. Jednou mu kdosi ukradl 300 šajnů a proto otec uznal, že se nehodí za dědice gruntu a tak zdědil majetek i furmanský vůz a koně mladší syn Josef. Tento se dožil 83 let. Nikdy neříkal o sobě, že je Fojtů, ale vždycky se představoval jako Ozef Luchtů. Dělal to proto, že fojtové byli lidé neoblíbení — jako bývalí (po r. 1848) „vrchnostenščí nahañači“. Tento muž, narozený v době robot, chtěl spolu s jejich zrušením zavrhnout i jméno fojt. Jméno Luchtů se udrželo v Horní Lidči jako „přezvisko“.

Furman Josef Fojtů jezdíval hlavně do Pešti a do Věličky na sůl;

do Hamburku a Terstu již nejezdil. „Do Peštu“ vozíval sukno ještě s mnoha jinými furmany. V ústní tradici se dochovalo z nich jenom jméno furmana Turečka z Hodslavic. Tureček byl malý, zavalitý a koně měl veliké a silné. Druzí furmani ho škádlívali, že je malý a koně má veliké, ale on pravíval: „Malý chlap a veliké koně — to svěčí, ale veliký chlap a malé koně — to nesvěčí!“ Ve furmanských konvojích jezdívali však také furmani z Lidečka a z Lužné. Nejčastěji vozívali sukno z Nového Jičina, kde bylo mnoho soukeníků, do Pešti, a nazpět vezli vlnu nebo víno. Jeden náklad vážíval i 15 q. Zpět zase vezli tolik vlny. S vlnou to bylo horší; taková „veliká fůra sa snadno převalila a těžko bylo dvíhat“, Cesty nebývaly takové jako dnes, někde se jelo jen „po řečisku“ a někde i po polních cestách. Když popršelo nebo přišla větší voda, museli furmani čekat v zájezdni hospodě. „Aby potom dohonili ztracený čas, dávali koňom pít aj víno lebo gořalku.“ Když se nedojelo do Pešti včas, vznikla obchodníkům či soukeníkům veliká škoda. Sukno se vozilo „na jarmeky“. V Pešti se stálo týden. Zatím se dovezené sukno prodalo, nakoupila se vlna nebo víno a jeli nazpátek. U špatných cest nebo u větších a delších kopečků bývali lidé, kteří chovali dobrý pár volů nebo koní a pomohli furmanům za poplatek přejet špatnou cestu nebo vyjet do kopce.

Takové místo bylo na příklad ve Val. Příkazích. Dojet od Příkaz do Lidče, to byl kus furmanského umění! Kterýsi Příkažan měl takové dobré voly, že utáhli tolik jako koně, ba i více. Jednou vezl jakýsi furman z Pešti 3 velké bečky vína. Dvě byly „spuštěné v bokoch na řetázkoch v gréfách“ a jedna stála na voze. Muselo to mnoho vážit, protože ani dvěma páry koní nemohli vůz vytáhnout od Příkaz k Lidči. A tu se pochválil Příkažan svými voly; kázal „koně vy-přihnůt“ a opravdu odvezl jedním párem volů vůz kus cesty.

Když bylo furmanů více, stávalo se, že jeli od Val. Příkaz do Horní Lidče od rána až do večera. Jedna cesta do Pešti a zpět trvala obvykle dva měsíce. Jedním párem koní vydělal furman za tu dobu na třetího koně.

Furmani byli „ludé bohatí, zdraví a silní“. V zájezdních hospodách býval podomek. Když furman vjel do „vozníka“ nebo na dvůr hospody, vypřahal si sám koně sedlového a podomek náručního. Koně se dali do „maštale“ a „podomek jich poklůzal“. Hospodský a hospodská obsluhovali furmany a obchodníky. Občas se šel podívat některý furman do maštale, „jak sa má podomek ke koňom“. Valašští furmani byli totiž ve světě známí svou péčí o koně. Jiní furmani, nebyli to Valaši, si z nich proto dělávali „pošklebky“. Podomek koně i napájel. Často se mu stávalo, že se mu ztratila „puténka“, kterou si přisvojil některý furman. Podomci mívali „puténku s dluhým uchem až pod pažu, že sa mu tak aj voda lepší nosila“. V noci spal některý furman u vozů, aby se něco neztratilo. Když

měl hospodský dobře ohrazený dvůr a dobré psy, mohli furmani spát klidně v hospodě na slámě.

Kdysi, cestou do Pešti, se furmani zabavili „na darebních cestách“ a nemohli včas dorazit do dědiny, kde chtěli nocovat. Už byl večer a právě vjížděli do veliké cikánské obce. Starosta cikánů měl zájezdní hostinec. Furmani zajeli k němu, ale měli strach, jak to dopadne do rána. Tehdy ještě platilo rčení „Všady samý cigán a co cigán — to zloděj!“. Starosta však zavřel dvůr, vypustil asi 6 psů, „velikých jak telata“ a ani sami furmani nemohli vkročit na dvůr. Klidně nocovali až do rána. Nic se jim neztratilo. „Cigáni jim ukázali, že si také hostů váží!“.

Na takové vzdálené furmanky se jezděvalo jenom v létě na furmanském voze. Na kratší furmanky jezděvali „aj v zimě na saňách“.

„Kdysi jich prohnál vlk. Hnál sa dlúho za koňmi, enemže na poli bylo moc sněhu, tož sa vlk bořil a nemohl jim ustačit. Na posledních saňách seděl jeden kurážný chlap s kyjem a čekál, že sa naň vlk vrhne. Dorazili však k jakéjsi zájezdní hospodě a vlk sa ztratil. Hospoda stála o samotě, v poli. Dobře pozadělávali vráta a jacísi chlapi dlúho do noci čekali na vlka s flintami, ale vlk sa neukázal. Ráno našli v maštali koně od hrantů poodtrhané a kolēj hospody bylo od vlků uchoděné jak od ovec. Okénca na větrání v maštali byly zacpané slámú. Tá sláma byla šecká od vlků vyškubaná. Iněj škody ne nadělali.“

Furmani jezděvali neradi v noci. Po cestách bývalo plno všelijakých zlodějů.

„Aj ve dně sa príkradl k vozu, rozřezál krívákem vozovú plachtu a vyhazoval kuse súkna do príkopy.“ Pro takové případy mívali furmani „ze sebú v kelníku dobrý opukál“, t. j. klacek. Nejvíce museli hlídat poslední vůz. Když se furmanovi z vozu něco ztratilo, „byla to jeho škoda“. Obchodník to neztratil. Přesto však, když bývalo „napilno“, muselo se jet „aj v noci“.

Ve starších dobách měli furmani na vozech jen dřevěné osy. Pustili se na nich i na takovou vzdálenost jako do Hamburku. Jednou však, kdy to bylo přesně, to už nikdo nepamatuje, přijel Martin Fojtů ze světa „na železných osách“. Nechal si je někde „u kovářa přimontovať“. „Když přijeli dom, do Liča, chodili sa préj na ten div ľudé zdaleka dívať. Zadní oska, že byla pěkně vypilovaná, tak sa blščala.“ Dřevěné osky se musely často „mazat kolomazú“. Proto musel mít furman s sebou „hevero“, aby mohl fúru zdvihnout a vytáhnout kolo. Kolomaz vozili vždycky s sebou. Dodnes se dochovalo u Fojtů v čísle 4 staré furmanské hevero. Je na něm letopočet „1813“ a jméno Jozef, avšak příjmení nebylo zatím možno rozluštit. „Furmani si moseli vozit ze sebú aj rezervní dřevěné osky, jeden vézl přední, druhý zadní.“

Furmanský vůz byl „gréfový fasuňk“. „Na gréfách byly dubové

oblúky a na nich vozová plachta. Vpředu byl kelník. Šlajfů na vozoch nebylo. S kopečka sa věčinú hemovalo řetazem lebo sa podhodila sviňa. Sviňa, to bylo kus dřeva na řetazi, s járkem pro kolo. Jelo sa na ní jak na saňách. Furman brávl ze sebů aj puténku, tů mjěl zavěšenů na gréfě na křížiku; potem mjěl furmansků latěrnů. Pro latěrnů byl upletený košík, aby sa nerozbila. Dál bylo třeba vzít do měcha pár podkov, hřebíků-podkovňáků, klěšče a kladivo. V cestě bylo třeba přitůžit podkovu, lebo aj novů přibít, dyž kůň nede starů odtrhl."

Furmanský život byl zajímavý a často veselý, neboť „furmani si v hospodách popřili“. „Přijeda dom, už moc práce nenadělali. Doma na poli pracovala žena a ostatní příslušníci rodiny. Furman přijel dom a jedá vedla oken, zaťukál bičiskem na okno a to znamenalo, aby domácí lidé honem letěli koně vypřihat a pomáhat furmanovi, kolikrát opilém, z kelníku. Nezáleželo na tom, její deň lebo noc. Na druhý deň sa furman poptál, co dělajú, povřískál na ně a hybaj do hospody mezi chlapy. Furman bez hospody nemohl ubýť. Proto pravíval dědáček Martin Fojtů: „Pánbů všemohůcí nemohl sa už dívat na spustlost furmansků a nechál vymyslet železnicu!"

S rozkvětem železniční dopravy velmi upadlo také furmanské řemeslo a zájezdní hostince i mýta. Přestalo se jezdit na vzdálené furmanky, jen někteří jezdili jednotlivě. Těchto menších furmanek si hleděli v Horní Lidči hlavně Slánští. Jezdívali do Karlovic na Vsaku na šindel a prodávali jej po světě. Nebo jezdili do Uher (na Slovensko) na obilí a dováželi je do méně úrodných krajů. Takové furmanky trvaly jen několik dní. Na podzim vozívali Slánští do Ostravy jablka a v zimě zase sušené ovoce. Jablka i sušené ovoce kupovali v Púchovské dolině.

Od Fojtů se již na tyto menší furmanky nejezdilo. Koně již nebyly tak pěkné, protože nebylo za co přikoupit krmiva. Z nouze jezdívali alespoň do lesa na klády a na dřevo. Furmanský vůz se rozebral a upotřebil se v zemědělství. Gréfy visely ve vozníku a žrali je červotoči a rez. Na kelníku se vozívala děcka na dvoře na náledí od studny, protože nebylo saní. Vozová plachta se také roztrhala a „dubové oblúky" dobře hořely ve sporáku. Gréfy „zavazaly ve vozníku, ale dědáček jich nedali spálit"; byly zničeny až po jejich smrti protože už k ničemu nebyly. A tak z celé té bývalé furmanské slávy zůstalo jedině „hevero".

„Před první světovou válkou chodívala po ptání žebráčka z Bůslavis. Ludé jí pravili „Veruna Bůclavská". Dyž přišla do Liča, dycky sa stavila u Fojtů a prosívala: „Strýčku, prosím vás, poščajte ně hevera!" Dyž jí dali hevero, točívala kliků na jednu aj na druhů stranu aj pů dňa. Od téj doby sa ujalo v Liči pořekadlo: „Co tým krutíš, jak Veruna Bůclavská heverem?"

(Podle vypravování Josefa Fojtů a Františka Fojtů zvaných Kožušníkoví z Horní Lidče. — Materiál z výzkumu odd. pro folkloristiku a etnografii OM.)

O formanech na Valašsku psal Ludvík Chuděj ve článku „Valaští formani“ v časopise Naše Valašsko, roč. VIII./1953-44, číslo 3—4, str. 134-136.

Nejstarší známé vyobrazení valašských formanů zanechal německý malíř, rytec a litograf Johan Adam Klein (1792—1875). Grafická sbírka Národní galerie v Praze má některé z jeho rytin, mezi nimiž se nachází i list označený „Wallachische Fuhrleute, nach der Natur gez. u. geätzt v. J. A. Klein 1813“.

Propagace sbírek valašskoklobouckého musea v cizině

Okresní museum ve Val. Kloboukách vlastní ve svých sbírkách exponáty, lidové dřevorezby, které jsou známy i v cizině.

V roce 1949 uspořádalo tehdejší čs. ministerstvo informací a osvěty několik výstav českého a slovenského umění v Belgii a v Polsku. Na výstavě v Bruselu a Lutychu (Bruxelles, Liège) v Belgii byla mezi lidovými sovkami vystavena pod č. 23 lidová dřevorezba sv. Jana Nep., vysoká 41,5 cm, pocházející z 19. století (vyobr. přineslo Valašsko 1956, čís. 2—3, str. 133). z Poteče a pod č. 24 Pieta, vysoká 28 cm, z 18. století.

(Srov. průvodce výstavou „L exposition Arst populaires thecoslovaques, Palais des Beaux-Arts, Bruxelles 1949“, Sculptures č. 23 a 24; v obou případech je uveden jako vlastník sovkury OM — Musée de Valašské Klobouky.)

V březnu a dubnu 1949 byly opět vystaveny některé naše exponáty na výstavě československého lidového umění, kterou uspořádalo býv. ministerstvo informací a osvěty ve Varšavě v Národním polském museu. Kromě dvou uvedených dřevorezeb byly mezi 250 čsl. plastikami a užitkovými předměty vystaveny i některé užitkové předměty ze dřeva ze sbírek našeho musea na př. vyřezávaná solnička s letopočtem 1866 a j., celkem 8 kusů (vyobr. přineslo Valašsko 1956, čís. 2—3, str. 133).

(K varšavské výstavě srov. Český lid IV./1949, str. 92, 93 a 157.)

V reprezentační publikaci, kterou vydalo nakladatelství Orbis, Praha 1955 „Lidové řezbářství“ od F. J. Hlinovského a A. Michalčíka, jsou zařazeny obě dřevorezby ze sbírek OM; na str. 84 černobílá fotografie Piety s označením „Morava, Pieta“ a na str. 109 rovněž černobílá fotografie označená „Valašsko, sv. Jan“. Podrobnější data o obou plastikách a jejich provenienci nejsou v publikaci uvedena.

Bedřich Havlíček

Vzpomínáme . . .

Dne 3. července 1955 náhle zemřel ve věku 70 let ve Šternberku Arnold Berger, berní úředník v. v. Zesnulý patřil k příznivcům našeho musea a měl blízký vztah k našemu městu, vzdyť po léta působil ve Val. Kloboukách.

Jako malíř-samouk zachytil kolem r. 1900 řadu dnes již zaniklých valašských dřevěných staveb v našem městě v tužce nebo perokresbě. Některé z nich buď v originále nebo v reprodukci jsou uloženy v našem museu.

V poslední době pracoval A. Berger na románě „Hvězdy nad městem“, v němž chtěl zachytit ze svých pamětí obraz vývoje a národně-probuzeckého života ve Val. Kloboukách ve druhé polovině minulého století. Bohužel, nebylo mu dopřáno práci ukončit, takže román zůstal torsem . . .

Čest jeho památce!

Ludmila Portlová

Jubilejní oslavy ve Vlachovicích

Vykopávky lužicko-slezského pohřebiště na Ďulově kopci v katastru obce Vlachovic a několik přednášek Fr. Matýska z dějin městečka probudily znovu velký zájem o dějiny obce a okolí. Rovněž putovní výstavky okresního musea vhodně v obci instalované, ukázaly, že jubilejní oslavy 400 let městečka Vlachovic proběhnou v roce 1956 opravdu zdařile.

Již v roce 1955 došlo k ustavení přípravného výboru pro jubilejní oslavy, v němž byli zastoupeni členové MNV a zástupce složek a organizací NF. Přihlásila se také řada obětavých pracovníků z řad občanstva.

Všechny kulturní podniky v obci byly zaměřeny k jubileu a vždy byly doplněny krátkou kulturní vložkou s jubilejním námětem.

Jubilejní oslavy zahájil cyklus přednášek v zimním období 1955/1956. Bedřich Havlíček, spolupracovník OM, vysvětlil právní a společenské změny, které ve Vlachovicích nastaly po vysazení na městečko v roce 1556 a dr. Vlasta Fialová z Brna shrnula dějinný rámec 15.—17. století se zvláštním zřetelem k době husitské. Obě přednášky byly překvapivě početně navštíveny a po nich proběhla živá a srdečná diskuse s četnými dotazy a připomínkami. Jak přednášky, tak i nastávající hlavní oslavy, byly vhodně propagovány pozvánkami, plakáty a vhodnými nástěnkami s dějinnou tematikou. Na hlavní den oslav, který připadl na 22. července 1956, byli pozváni všichni vlachovští rodáci žijící mimo rodnou obec a význačnější kulturní pracovníci. Mnozí z těch, kdož se osobně nemohli dostavit, odpověděli blahopřejnými přípisy.

Hlavní den oslav měl ráz národopisné slavnosti. Dopoledne koncertovala krojovaná hudba ze Študlova a odpoledne prošel městečkem průvod krojovaných skupin, v čele s jízdou na koních, kterou předvedli členové ČSM. Na školním dvoře na podiu, jehož pozadí tvořila zdařilá kulisa valašské doškové chalupy, zahájil vlastní pořad předseda MNV Josef Kovařík slavnostním projevem. Po něm shrnul krátce dějiny Vlachovic za uplynulých 400 let spolupracovník OM P. Fr. Matýsek. Soubor 35 krojovaných občanů, který předvedl starobylost vlachovskou svatbu, jak se konala ještě před 40 lety a s některými prvky, doznívala do posledních let, byl přijat přímo bouřlivými projevy uspokojení. Výstup svatby nacvičil Vojtěch Sládek, okresní zootechnik a zpěvy propracoval Karel Trčka, č. 96. Svatba měla živelný spád a jejím velkým kladem bylo, že zachytila pouze místní zvyky a svatební popěvky. Bohužel, však, účinkující si museli krojové součástky vypůjčit, protože vlachovský kroj se dodnes již neuchoval. Pro svatbu napekl výbor žen 60 velkých koláčů, svatební koláč a buchtu.

Výrazná střelba ze starých vlachovských „moždírů“ opakovaná v salvách, zhmotňovala kouzlo jubilejní oslavy, která byla zakončena „Zbojnickým večerem“ a „Opékáním barana“. K úspěšnému večeru přispěla cimbálová muzika valašskoklobouckého kroužku „Důbrava“.

Rozsahem sice skromná, ale obsahově bohatá a výstižná byla jubilejní výstavka, uspořádaná v době hlavních oslav v jedné ze tříd vlachovské školy; uspořádali ji Fr. Matýsek a Josef Vavrys a zhlédlo ji 1000 návštěvníků.

Čelná stěna výstavní místnosti byla vyzdobena valašskými ornamenty a nesla fotokopii a přepis vlachovské výsadní listiny z roku 1556 a pergamen známých Marcaníkových privilegií ze 17. století. Jedna z bočních stěn byla vyložena historickými dokumenty, přehledy vlachovských purkmistrů, tabulkami držby gruntů a přehledem dějinných osudů obce. Historický rámec doplňovaly předměty ze staré domácnosti a starší nářadí. Zadní stěna sloužila výstavce starobylých krojových součástí, hlavně ženského kroje a kožíšků „dubňáčků“. Při oknech ve vitrinách byly vystaveny kroniky a cenné pamětní předměty a na zvláštních panelech několik set dokumentačních fotografických záběrů s námětem „Městečko dříve — městečko dnes“. Uprostřed místnosti visela dožínková „homola“, na stole svatební koláč a svatební pečivo; koutek hrnčířských výrobků vlachovského hrnčíře Kubíčka seznámil návštěvníky s ukázkami domácí řemeslné starobylé výroby.

Příčiněním celé řady dobrovolných pracovníků proběhly jubilejní oslavy v městečku Vlachovicích velmi zdařile; připravované pamětní album a výstižný zápis do obecní kroniky budou o tom vydávat svědectví příštím generacím.

Fr. Matýsek

Zpráva o činnosti okresního musea a okresního vlastivědného kroužku za rok 1955 a 1956

Jak rok 1955, tak i 1956 přinesly značné oživení činnosti našeho musea. Oslavy 10. výročí osvobození naší vlasti sovětskou armádou a jubilejní oslavy v roce 1956 byly toho příčinou.

Oddělení historické a archivní shrnulo k oslavám 10. výročí osvobození ČSR dokumentární materiál z doby okupace a z osvobozovacích bojů v květnu 1945. Materiál sebrali členové historického oddělení a pracovník OM s. Frant. Horák, za pomoci ředitelů škol, správců OB a občanů. Část obsáhlého materiálu připravil pro tisk a bibliografickým soupisem opatřil B. Havlíček; pod názvem „Jak byly osvobozeny naše obce v roce 1945“ byla tato část otištěna ve 13. a 14. čísle V. ročníku Jiskry, vesnických novin okresu valašskoklobouckého, ve dnech 23. dubna a 1. května 1955. Obě čísla byla doplněna kresbou Al. Baránka¹ (Rudoarmějce a čl. partyzán), reprodukcí mapy o postupu osvobozeneckých vojsk v našem okrese (Jiskra č. 13), kterou nakreslil B. Havlíček a 3 fotoreprodukce (Vypálená Ploština; Osvobozující armády ve Val. Kloboukách; První sovětské vojáci ve Val. Kloboukách).

Nadále bylo pokračováno ve sbírání materiálu k dějinám dělnického hnutí na Valašskokloboucku; Frant. Horák otiskl v 7. čísle Jiskry, roč. V. ze dne 11. března 1955 článek „První počátky průmyslu na Valašskokloboucku“. B. Havlíček pořídil opis rukopisné kroniky Frant. Růžičky, sidonského skláře, v níž je dokumentárně zachycen život sklářů ve Sv. Sidonii a jejich politické boje v době předmnichovské buržoasní republiky.

B. Havlíček a Vl. Fajt, ředitel školy v Sidonii, připravují větší monografii „Jihovalští skláři“, v níž zachycují dějiny skláren a společenský život v obou sklářských obcích Sv. Sidonii i Sv. Štěpáně od konce 18. stol. do zrušení skláren ve třicátých letech našeho století.

Oddělení archeologické a pro starší osídlení vypracovala podrobnou bibliografii (dr. J. Mana) a podrobné mapky nálezů.

Oddělení pro folkloristiku a etnografii jihovalšské oblasti ukončuje sběr lidových ústních tradic, pověstí, pohádek a lidových vyprávění a připravuje monografii „Lidový kroj a výšivky na Valašskokloboucku“; během r. 1955/56 byly prozkoumány archívni údaje týkající se krojů a inventáře jihovalšské chalupy z první poloviny 19. století. Roněž byl sebrán obsáhlý materiál k dokumentaci soukenické a papučářské výroby na Valašskokloboucku. V oddělení pracují L. Sušilová, F. Havlíček, L. Portlová, Fr. Matýsek, Frant. Fojtík z Brumova dodal obsáhlý materiál o výročních a rodinných obyčejích z Brumova a okolí a řadu dokladů k nářečnímu výzkumu.

Oddělení dialektologické a pro regionální literaturu sebralo obsáhlý materiál přísloví, rčení a pořekadel, hlavně však provedlo důkladný nářeční průzkum obce Lipiny u Val. Klobouk, kde bylo sebráno několik tisíc nářečních tvarů, které tvoří obsáhlý nářeční slovník (dr. Mana). Fr. Fojtík z Brumova dodal vyplněné dialektologické dotazníky. V oddělení pracují také Fr. Matýsek, L. Sušilová a B. Havlíček.

Všechny snesený materiál, rovněž tak články a studie uveřejněné našimi spolupracovníky v časopise Valašsko, roč. 1956, čís. 2–3 a v Jubilejní čítance o Valašskokloboucku 1956, kterou vydal školní a kult. odb. rady ONV ve Val. Kloboukách, jsou přípravou pro plánovanou Vlastivědu Valašskokloboucka, která obsáhne 12 dílů.

V roce 1956 uspořádalo OM ve spolupráci s Domem osvěty tyto přednášky: 1. února 1956 ve Vlachovicích přednášel B. Havlíček na thema „400 let městečka Vlachovic“, 2. února ve Val. Kloboukách „600 let městských práv Val. Klobouk“ a 3. února ve Slavičíně „700 let Slavičina“. Tyto přednášky, které byly úvodem k jubilejním oslavám v r. 1956, vyslechlo celkem 361 občanů.

Dne 28. února 1956 přednášela ve Val. Kloboukách dr. Vlasta Fialová z Brna na thema „Život a boje poddaného lidu na Valašskokloboucku v 15. a 16. století“ a 28. a 29. února proslovala tutéž přednášku ve Vlachovicích a Slavičině; ve všech obcích vyslechlo přednášky 379 posluchačů.

Dne 26. dubna 1956 přednášel ve Val. Kloboukách dr. Josef Mana na thema „O původu jména Valašských Klobouk“, ve Slavičině a Vlachovicích o původu jmen obou osad.

Stálí pracovníci OM Frant. Horák, tajemník a Ludmila Portlová, kustodka, zhotovili nový dílčí inventář pro musejní kartotéku; L. Portlová připravovala, kromě pomoci v jednotlivých odděleních vlastivědného kroužku, exponáty pro putovní výstavku o zemědělství a propagaci JZD v květnu 1956 a pro velkou musejní expozici na výstavě „Valašskokloboucko kdysi a dnes“, uspořádanou v rámci oslav 600 let městských práv. Kromě toho provedla několik opisů listinných archiválií z KA v Brně a z okresního archivu ve Val. Kloboukách. Zpráva kustodky otištěna níže.

Frant. Horák prověřoval obecní kroniky v řadě obcí v okrese a zajišťoval při návštěvách v obcích některé památky pro OM. Působil jako tajemník výboru pro jubilejní oslavy ve Val. Kloboukách.

Frant. Horák

Stav sbírek OM byl koncem roku 1955 9.682 inv. čísel, musejní knihovna měla celkem 1.345 svazků a během roku navštívilo OM 3.525 občanů; z toho bylo 37 návštěv hromadných.

V roce 1956 navštívilo OM 1.023 osob, avšak na 5.200 občanů zhlédlo dosti obsáhlou expozici našeho musea na jubilejní výstavě ve Val. Kloboukách. Z těchto 1.023 osob bylo 17 návštěv školních, 2 hromadné a 8 studijních. Na vstupném bylo celkem vybráno (v museu) 251,20 Kčs; od dospělých se vybírá 1,— Kčs, od dětí 10 halerů.

V roce 1956 přibýlo v OM 180 přírůstků, které vykazuje inventář. Do oddělení národopisu 14 čísel, z nichž budily zasloužený obdiv na jubilejních výstavách ve Val. Kloboukách i ve Vlachovicích — kam byly zapůjčeny — svatební koláč ze Študlova, který upekla podle starobylých vzorů Fr. Vypuščáková — a svatební celta. Mezi přírůstky krojové patří rukávce ze Střelné, vyšívané „kamlhárem“, černá tibetka z Újezda, zdobená jemnou bordurkou „mechových růžiček“, přesné ručně vyšitých.

Pro sbírky archeologické byl získán neolitický kamenný mlat, nalezený r. 1932 mezi Vlárkou a Sv. Štěpánem, který daroval učitel Rozner, t. č. v Opavě. Z Vlachovic byly darovány střepy nádob a jaspisové nástroje z lokality Ďůlův kopec. Kromě toho byly získány jako doklady lidového odívání a zároveň jako památky na zaniklá řemesla ve Val. Kloboukách „zachoděná sukně“, výrobek býv. barvíře Pechance, křestní list hrnčíře Tomáška ze Starého města, dále 2 ozdobné kachle hrnčíře a kamnáře Kubíčka z Vlachovic, hrnce na barvení vlny, šetlinky k úzkým stativům z Val. Klobouk a miškářská brašna z Vrbetic.

Numismatickou sbírku obohatila mezi jiným stříbrná římská mince císaře Hadriána, nalezená na pasekách ve Štítně n. Vl.

Musejní archiv vzrostl o 15 čísel, z nich nejlepší jsou Havlíčkovy Noviny z roku 1849 a plány starých městských budov ve Val. Kloboukách. Fotoarchiv získal 56 čísel; nejlepší snímek prvního lékaře ve Val. Kloboukách a kopie vyobrazení v jubilejním čísle Valašska, roč. 1956, č. 2—3.

Příruční studijní knihovna vykazuje přírůstek 54 knih a brožur.

Musejní sbírky tedy neustále rostou. Všem pracovníkům by bylo potřebné, kdyby byl po ruce depositář, nebo místnost, kde by bylo možno zasednout k práci. Také rozsah musejních prostor je velmi stísněný a vzácné exponáty, které jsou dosud ve

stavu deponátů, nemohou být uspořádány podle musejních hledisek. Vždyť OM nemá ani elektrické osvětlení, ani kamen, takže v zimě není možno je ani navštěvovat. Pracovníci musea konají spolu s členy vlastivědného kroužku vše, aby se musejní exponáty dostaly mezi veřejnost. K tomu slouží příležitostné výstavy a výstavy.

V roce 1955 byly to výstavy zaměřené k 10. výročí osvobození našich obcí v květnu 1945. V měsíci květnu 1956 byla uspořádána v největší místnosti musea zemědělská výstava, zaměřená k propagaci JZD v našem okrese. Její část „salašnictví“ byla instalována také pracovníky odb. kultury ONV v Lidečce, kde se těšila velkému zájmu občanů.

Správkyně musea pomáhala také při instalaci jubilejní výstavy ve Slavičíně a připravila ve spolupráci s B. Havlíčkem libreto k historické části jubilejní výstavy ve Val. Kloboukách.

Na výstavě Valaškokloboucko kdysi a dnes, která probíhala v červenci a srpnu 1956 vystavovalo OM ve 3 místnostech v přízemí 11leté střední školy. Místnosti byly uspořádány takto: v 1. učebně „Z dějin Valaškokloboucka, část I. (starší osídlení, prehistorie a protohistorie okresu; výsady a privilegia Val. Klobouk v originálech i s jubilejní listinou z r. 1356, kterou vydal moravský markrabě Jan Jindřich, bratr Karla IV.; cechovní artikule a pečeti soukenické a j. z Val. Klobouk; seznam valaškoklobouckých purkmistrů od 16. stol.; pověst o založení města — nejstarší historická zpráva; hrad Brumov — hrdé sídlo feudálů; hrdelní právo starých Klobouk; živelní pohromy — požár města v roce 1896).

Ve 2. učebně bylo umístěno pokračování expozice „Z dějin Valaškokloboucka, část II.“. (Revoluční tradice našeho kraje: doba husitská; odpor poddaného lidu a zbojnictví v 16.—17. stol.; nepřátelské vpády na Valašsko v 17. století; první a druhá světová válka, boj proti fašismu; osvobození v květnu 1945. Sklárny a dělnické hnutí na Valaškokloboucku. Kulturní život a škola ve Val. Kloboukách koncem 19. a začátkem 20. století. Valašské Klobouky ve fotografii: Život kdysi a dnes).

Třetí místnost expozice našeho OM byla upravena na thema „Lidová kultura Valaškokloboucka“. (Lidová architektura ve fotografii a modelech. Z dějin řemesel: soukenictví, papučářství, barvířství. Kroje a výšivky, lidová dřevorezba, malovaný nábytek. V místnosti byla rovněž umístěna menší výstava n. p. Kniha, který vystavoval edice lidových písní z Valaškokloboucka).

Expozici OM obětavě instalovali Aug. Vlk, Bedřich Havlíček, Fr. Horák, L. Portlová, Libuše Sušilová, Ant. Dvořák, Jar. Šarata a pracovníci Domu osvěty Vlasta Němečková, Josef Vlk.

Velmi vhodným doplňkem naší expozice krojové byl koutek souboru písní a tanců „Důbrava“, závodního klubu Dynamo, n. p. ve Val. Kloboukách, umístěný v expozici závodu, kde byly vystaveny ukázky výšivek členek souboru, které pod vedením Libuše Sušilové obnovily starou tradici lidových výšivaček na Valaškokloboucku a používají při moderních výšivkách starobylých lidových ornamentů.

Že krásy Bílých Karpat, práce našeho lidu a půvabná zákoutí jižního Valašska jsou také zdrojem inspirace umělecké, to dokázala první souborná výstava „Valaškokloboucko ve výtvarném umění“, která byla umístěna v závěru celé jubilejní výstavy. Vystavovali na ní akademičtí malíři: Jaroslav Pacák, rodák valaškokloboucký, Frant. Libal, K. Hoffmann, A. Smažil, Josef Hvozdenský, posluchač VŠMU v Bratislavě, Lojza Baránek a Miloš Šperling sochař, absolvent VŠUP, oba z Val. Klobouk, posluchači UMPŠ v Uh. Hradišti Karel Fojtů a Josef Jerábek a Jar. Jerábek, posluchač akad. výtvar. umění v Praze; dále vystavovali Josef Vitoul, Hrabalův žák, Frant. Tomašík, Jar. Bařinka, Frant. Kovalčík, Jaroslav Švarc a J. Skryja.

Ludmila Portlová